

KOVACSÓCZY FARKAS 1588. ÉVI GAZDASÁGI UTASÍTÁSA.*)

*Instructio, nobili Mathiae Nyáry, officiali in Kisfalud, prima die Octobris
anno MDLXXXVIII. data.*

Bízáván Nyáry Mátyásnak jó magaviseléséhez és gondviseléséhez, adtam neki ezen itt való jószágomnak, úgy mint *Kisfaludnak, Dorombárnak, Ompajezának, Felső-Diódnak* és *Magyar-Gáldnak* tisztit és gondviselését ilyen instructióval.

Aminemő szokott, és törvény szerént való adói és egyéb hasznai az fellyülmegnevezett faluknak vadnak, azokat az urbárium szerént, kit neki pecsétem alatt adtam, mikor annak ideje lészen, beszedje, adminisztrálja és számot tartson róla.

Az *kisfaludi* háznál, *dorombárinál, gáldinál*, aminemő búza-asztagok és egyébféle majorságok vadnak, azokra oly gondja legyen, hogy aminek meg kell tartatni, az kár nélkül álljon; ami pedig elkelni való, az is szerével és jó módjával keljen és mindenről jó számot tartson.

Ugyanazon házaknál, kevéltképpen pedig az *kisfaludi* háznál, minden házi eszkezetek, marhákat, inventárium szerént kezéhez adtanak, kikre gondot viseljen, hogy semmi azokban el ne vesszen, ha mit pedig egy ideig elad valahová benne, megént helyére tegye, vagy ha más hagyásából kell valamit valahová adni, arról commissiója legyen, kit magának róla magtartson.

Fő gondviselése az *majorkodásra*, szántásra, vetésre legyen, kinek helyei főképpen *Kisfaludon* és *Dorombáron* vadnak. Ezeket mennél jobban lehet, szaporítsa és többitse, kevéltképpen pedig az *dorombárit*, holott ezután az he[lynek] bő voltáért, ugyan feles majorságot tétessen.

Az rétekre is, akik vadnak, mind egygyütt s mind másutt, gondja legyen, hogy irtog[assa] és bővitse őket, főképpen pedig *Dorombárott* holott minden helyeket, ki[k] rétnek valók volnának, megjárjon, meglásson

*) Ezen utasítás nemcsak azért érdekes, mert magyar utasítás a XVI. századból úgylis kevés maradt fenn, de főleg azért, mert szerzője Kovacsóczy Farkas a híres erdélyi államférfi és humanista.

és amidőn hozzá érkezheti[k], tövisektől és egyéb haszontalan fáktól megtisztítson, hogy amidőn ideje leszen, elegendő szénát takarhasson rólok.

Az mely *molnok**) az falukban vadnak, azokra oly gondja legyen, hogy semmiből meg ne fogyatkozzanak. Kész fajok legyen mindenkor az molnároknak, kiből ami szerszám és építés körölek kívántatik, mindjárt az malomnak megállása nélkül megépíthessék. Az gátokat azonképpen gyakorta látogassák, építgessék, hogy szakadástól megóhassák. Az molnárokra is vigyázása legyen, hogy az molnok hasznát igazán beadják, tékozlást benne ne tegyenek, az őrlöket az molnoktól, valami hamis magok haszna keresésével el ne idegenítsék, igaz mértékkel éljenek és az molnok hasznát igazán beadják, kire hittel is kötelesek legyenek. Mikor az malom hasznát bemérik és megosztják, az falu bírása jelen legyen, és minden kimérésről ravást tartsanak, kinek egyik része az molnárnál, a másik az bírónál legyen, hogy az számtartás az ravásokkal mindenben egyezzen.

Az minemő *liszt* ide bekévéntatik, az hát szökségére, mind az maguk asztalára s mind az abrakosokéra, arról megértekezővén, idején gondot viseljen reá, hogy abból fogyatkozás ne essék, kinek főképpen az molnok hasznából kell szerét tenni, kiben ilyen módja legyen. Valamikor ide be, az hát szökségére öröltet, mindenkor vagy az bíró, vagy egyik hites polgár legyen mellette, hogy az őrlés, módjával és szerével legyen, valamit pedig ide beküld, azt azon bíró, vagy hites polgár bemérje, az zsákokban töltsé és számát ugyan ő maga behozza, itt benn az kulcsár kezébe adja, ki aszerént amennyi köből leszen, czédulát adjon róla, mely czédulákat osztán az ispán, számadására erről megtartson.

Az lábos *marhára*, mind öregre, apróra, oly gondja legyen, hogy vagy nyavolya miatt, vagy gonosz ember miatt benne kár ne essék, tartásokra és őrzésekre jó gondot viseltessen. Mivelhogy pedig *Dorombárnak* bővebb határa vagyon, mind ökör, ünő és disznó barmot ott tartson, *Kisfaludon* csak annyi legyen, amennyinek haszna nélkül az ház szökségére el nem lehetnek.

Mindenféle *barom-majorságnak* szaporítására, mint jobban lehet, egygyütt is másutt is, az helyhez és az alkalmatosságához képest gondot viseljen, kiknek tartásokra, aminemő gabonák kelletnek, afféléket készítsen és vettessen nekik.

Az *gáldi* háznak és az ottvaló majorságnak gondja viselésének módjáról az gazda-asszonytól értsen, kitől aminemő tanulsága leszen felőle, ahhoz tartsa magát.

*) Azaz: malmok.

Az *juhokat Kísfaludon* tartsa, *majort* és *pokulárokat* tartson hozzájuk, kikhez jó hozzálátás legyen, hogy az juhokat el ne cseréljék, meg ne vesszessék, jól legeltessék, hasznokat is módjával vegyék, úgy hogy mind gyapjukról, s mind egyéb hasznokról, illendő számot adhasanak.

Ami *bárány* vagy *juh* ide be az kohnyára*) kell, arról mindenkor az sáfártól czédulát vegyenek, hogy aszerént adhasson számot rólok.

Ha minek egyebövé kelletik kelni, az szökséghez képest, arról commissiója legyen, kit számadásra megtarthasson.

Ha mit *épitésre* és egyebövé költ, minden egyből, s mind másból, arról commiss[iót] szerezzon magának, hogy bizonyosbb számadása lehessen mindenekről.

Amikor asztagot *csépelltet*, mindenkor az biró, vagy az hites polgár mellette legyen, hogy tékozlás ne eshessék benne, és az asztag szeme bemérése is, azok által legyen, kik ravást is tartsanak nálok róla, kiknek az másik fele az ispánnál álljon.

Én hirem nélkül *búzá*t el ne adjon, hanem mind az cséplés, s mind az eladás felől én tőlem várjon.

Az *szőlőkre* gondot viseltessen, hogy minden műveket jól és idején megadassa, építse és öregbítse őket.

Az *kísfaludi tóhoz*, ki immár kész, jól hozzálásson, hallal, ha mit hol kaphat megrakja és kártól oltalmazza, kiváltképpen *vidrától*; az gátját is, ahol szökség, megerősíttesse, hogy valahol az víz meg ne fúrja és el ne járjon rajta, ki miatt az tó víz nélkül megfogyatkozzék. Az *ompajczai tónak* az gátját, hogy az víz jobban meg ne szaggassa, mególtalmazza kerteléssel s töltéssel, ----- mivel siet (?) a víz neki is; ha lehet, még ez ősszel, ahol elmenjen, a tó felett árkot ásasson, és az víznek folyását arra [foly]assa. Az zügő[jára] gondot viseltessen, hogy deszkáját, mijét el ne vigyék róla. Az *ompajczinak* csenálásához, hogy szerivel legyen, gyakorta tekéntszen és vigyázzon. Azminemő fák az zügójához kelletnek, idején megszerezze és helyére vitesse.

Az *kertekre* fő gondja legyen, főképpen *Kísfaludon*, hogy jól hozzájuk láthasson, *kertészt*, ha talál, jót tartson, mindenféle veteményt bőven vettessen, hogy ne csak az kohnya szökségére, esztendő által, fogyatkozás nélkül mindent adhasson, úgymint petrepszemet, hagymát mindenfélét káposztát, répát, salátát, dinnyét, ugorkát és egyebet mindenfélét, hanem ha lehet, egyéb hasznót is szerezhessen belőle.

Az *erdőket* mindenik falu határán, akik tilalmasok, őriztesse, vágni és hordani senkinek az én engedelmem nélkül ne hagyja. Azonképpen az

* T. i. konyhára.

vadászást is mindenütt megtiltsa, senkinek erre szabadsága és bátorsága magától ne lehessen.

Azonképpen arra is igen vigyázzon, hogy az szomszédság, egyfelől is, az én faluim határán új *foglalást* ne tegyen, sőt ha valahon tettek volna is, kikeresse, és végére menvén nekem megjelentse.

Az *fejedelem adaját* az szegénységgel idején felszedesse, hogy restantiák rajtok ne maradjanak, ki miatt megkárosodhatnának.

Az *szegénységet* mód nélkül ne rongálja és ne háborgassa, senkit törvénytelen meg ne nyomoritson, hanem azon legyen inkább, hogy többítse, építse és szaporítsa őket.

Ha mikor *törvényt* teszen köztök, akik én reám veszik dolgokat, elbocsássa őket, addig meg ne károsítsa.

Az szegénységet *maga számára* és *maga dolgára* ne erőltesse és magának semmit se míveltessen velek.

Az háznál *Kisfaludon* egy *kulesárt* és *gazdát* tartson, az kulesár az borokra viseljen gondot, az gazda egyhez és másához, kik kiváltképpen akkor vigyázzanak, mikor ő maga ott nem lehet.

Egy *majornét* tartson másodmagával, ki az barom-majorsághoz és egyéb házi dologhoz lásson.

Az *major* és *pokulárok* vadnak, kiknek amivel tartoznak, szokás szerént, arról megelégítse őket.

Az *lószekerekhez* való *legényeknek*, amivel a *szegődség* szerént tartozik, azt megadja nekik, de heába ne erőltesse őket, hanem aminek mi ideje leszen, abban szönetlen eljárjanak, hogy az költseg, ki reájok és az lovakra megyen, meg ne haladja dolgokat és munkájokat, akit tesznek.

Idő és az szökség szerént, amiről e kívül más tanoltsága leszen, ahhoz aszerént tartsa magát, és mindenbe szorgalmatosan eljárjon, hogy vétek dolgába ne találtassék.

Leszen *fizetése* ez gondviselésre: fl. 24; egy vég karasia posztója, *éts*, *íta* másodmagával; tartson egy paripát magának, kinek képes szerint abraja járjon, de arra oly gondja legyen, hogy bőven vettessen, hogy mind nekönk s mind neki legyen.

Az *vér-* *or-* és *parázna-bírságban* egy forintja járjon, egyéb semmi-nemő bírságot magának ne vegyen, hanem valami bírság esik ezek felett, vagy törvényből, vagy egyébképpen mindenről számot tartson. Esztendeje kitelvén, mindenről számot adjon.

W. Kowachóczy s. k. (P. H.)

Eredetije az Orsz. Levéltár kincstári osztályának utasításai közt.